

různé

TAK ZAČÍNALA VÁLKA

V posledních letech máme možnost v mnohem větším rozsahu než dříve seznamovat se s řadou knih memoárové literatury, týkající se průběhu Velké vlastenecké války.

Jednou z posledních prací tohoto druhu je vynikající kniha maršála Sovětského svazu I. Ch. Bagramjana.*)

Autor se ve svých vzpomínkách zaměřil na poměrně krátké období, začínající rokem 1940, tedy těsně před zahájením Velké vlastenecké války a končící v prosinci roku 1941. Základ knihy tvoří popis a rozbor událostí na počátku války a v průběhu léta 1941 při bojích Sovětské armády s německými vetřelci na Ukrajině.

Maršál Sovětského svazu I. Ch. Bagramjan byl ustanoven koncem roku 1940 jako plukovník do funkce náčelníka operačního oddělení Kyjevského zvláštního vojenského okruhu, ze kterého byl při zahájení války vytvořen štáb Jihozápadního frontu. V této funkci, jak sám autor v úvodu knihy připomíná, měl možnost osobně se podílet na vypracování operačních plánů okruhu před vypuknutím války a na řízení bojové činnosti, která probíhala na Ukrajině v létě 1941.

Kniha je rozdělena do čtyř částí, které zahrnují přípravy okruhu k válce a končí protiútokem Rudé armády v prosinci 1941 u Moskvy.

Z celkového počtu 1418 dní Velké vlastenecké války autor v knize rozebírá jen prvních 178 dní. Přitom ukazuje objektivní nedostatky a příčiny neúspěchů Rudé armády na začátku války, ale současně i skutečnost, že od samého začátku války vojska Rudé armády bojovala velmi aktivně a úporně s útočníkem, což vytvářelo podmínky k pozdějšímu přechodu k útočné bojové činnosti a ke konečnému zničení nepřítele.

Velmi podrobně v knize ukazuje situaci Rudé armády při bojích v prostoru Kyjev, který velmi dlouho hrdinsky bránila proti fašistické přesile.

V poslední části své knihy I. Ch. Bagramjan popisuje dosud málo známou ak-

*) Maršál Sovětského svazu I. Ch. Bagramjan „Tak začínala válka“, vydalo Naše vojsko Praha ve spolupráci s nakladatelstvím Tatran Bratislava v roce 1972.

ktivní bojovou činnost Rudé armády, kterou vedla v podzimních měsících roku 1941. Bylo to v období, kdy se hitlerovská vojska pokoušela ovládnout Moskvu a v té době Rudá armáda uskutečnila slavný úder u Rostova na Donu, který představoval jednu z prvních velkých útočných operací Rudé armády na začátku Velké vlastenecké války. Na tuto činnost navazuje autor podrobným popisem útoku vojsk pravého křídla Jihozápadního frontu u Jelce, který byl součástí bitvy u Moskvy na konci roku 1941.

V první hlavě knihy I. Ch. Bagramjan popisuje svůj příchod a zahájení práce ve funkci náčelníka operačního oddělení armády, ze které byl po několika měsících vyzvednut na funkci náčelníka operačního oddělení štábu Kyjevského zvláštního vojenského okruhu. K tomuto okruhu přešel na vlastní žádost z Moskvy, kde pracoval jako odborný asistent v akademii generálního štábu.

Pro pracovníky našich štábů bude jistě velmi zajímavé sledovat tehdejší činnost autora knihy při zpracování plánu ochrany státních hranic a při jeho výjezdech k vojskům, která pokrývala státní hranice.

V dřívějších letech jsme se často setkávali s názory, že generální štáb Rudé armády v předvečer války s hitlerovským Německem podcenil možnost nenadálého napadení fašistickými útočníky a neorganizoval dostatečné přípravy k odražení operace. I. Ch. Bagramjan ve své knize naopak ukazuje, jaká obrovská práce byla řešena v jarních měsících roku 1941 k posílení vojsk pohraničních okruhů. Tak např. vojska Severokavkazského vojenského okruhu, kterému tenkrát před začátkem války velel nám známý maršál I. S. Koněv, byla přesunována již na jaře 1941 k západní hranici Sovětského svazu.

Na druhé straně autor knihy otevřeně poukazuje na nedostatky v početních stavěch pohraničních svazků a v jejich vybavení bojovou technikou.

Těsně před zahájením nepřátelského útoku nařídil náčelník generálního štábu veliteli Kyjevského vojenského okruhu vytvořit velitelství frontu a přemístit se do 22. června 1941 z Kyjeva do Tarnopolu. Při plnění tohoto úkolu autor knihy ukazuje na tu skutečnost, že se operační oddělení nepřemísťovalo společně se štábem okruhu vlakem na nové velitelské stanoviště, nýbrž samostatně auty. I. Ch. Bagramjan uvádí, že při obdržení tohoto rozkazu vyjádřil podiv nad tím, že velení okruhu odjíždí bez operačního oddělení a v případě boje nebude schopno řídit vojska, poněvadž nebudou k dispozici ani

operační důstojníci, ani odborníci pro utajení spojení, kteří tenkrát byli organizačně začleněni do operačního oddělení.

Druhá hlava knihy začíná rozbořením situace po zahájení nepřátelské agrese ráno 22. června 1941, kdy se autor knihy se svým operačním oddělením přesunoval za štábem frontu do Tarnopolu a během přesunu byla jeho automobilní kolona několikrát napadena nepřátelskými letci.

Tam ukazuje na velmi vážnou otázku spojení, na které závisí velení a řízení vojsk.

Popisuje, že v prvních hodinách války fašisté přerušili veškeré spojení, takže štáb Jihozápadního frontu neměl spolehlivé spojení s některými štáby armád, které ztratily rovněž spojení se svými divizemi. V důsledku tohoto stavu autor uvádí, že „z ojedinělých, útržkovitých a mnohdy i protichůdných zpráv, jež přišly od podřízených štábů, bylo i nadále obtížné udělat si přesnou představu o nepřátelském uskupení, jež vtrhlo na území sovětské Ukrajiny a o operačním záměru fašistického velení. Bylo nutné vycházet z předpokladů a dohadů“.

V důsledku této situace, kdy velení frontu neznalo vývoj situace na frontě první den nepřátelského útoku, nebylo možné objektivně informovat o situaci ani generální štáb. I. Ch. Bagramjan vzpomíná, že v 15 hodin 22. června 1941 měl zpracovat první hlášení do Moskvy a uvádí, že to „byla snad nejtěžší zpráva, kterou jsem kdy jako štábní pracovník psal“. Je pochopitelné, že na základě těchto neúplných a nejasných hlášení podřízených frontů bylo možné velmi těžko připravovat v Generálním štábu odpovídající řešení.

Na tuto skutečnost ukazuje autor knihy, který rozebírá situaci večer první den války, kdy operační směrnice lidového komisaře obrany ukládala velitelům frontu přejít do útoku, obklíčit a zničit nepřátelské uskupení a do večera 24. června dosáhnout prostor Lublín na území Polska.

Skutečné možnosti frontu ke splnění tohoto úkolu analyzuje autor velmi podrobně a na základě tehdejšího poměru sil ukazuje, že tento úkol nebyl reálný.

V této kapitole se I. Ch. Bagramjan vrací časově zpět k událostem, které probíhaly těsně před zahájením nepřátelského napadení. Uvádí, že se později dozvěděl, že úkol ke zvýšení bojové pohotovosti vojsk a k jejich přípravě k odražení nepřátelské agrese vydal generální štáb v noci z 21. na 22. června 1941. I. Ch. Bagramjan o tom píše: „Dne 22. června 1941 25 minut po půlnoci začal okruhový spo-

jovací uzel v Tarnopolu přijímat telegram z Moskvy. Byl adresován velitelům všech západních okruhů. Lidový komisař a náčelník generálního štábu upozorňovali, že „ve dnech 22.—23. června 1941 je možný nenadálý útok Němců, a žádali uvedení vojsk do plné bojové pohotovosti, aby mohla odrazit nenadálý útok Němců a jejich spojenců.“

Nechci zde rozebírat tuto situaci, ale cituji výňatek z autorovy knihy pouze proto, abych ukázal na časové možnosti, které byly k dispozici pro uvedení vojsk pohraničních okruhů a armád do bojové pohotovosti v období těsně před napadením.

Velkou pozornost věnuje autor ve své knize otázkám vedení obranných bojů Rudé armády. Nejprve byl plánovitě veden ústup vojsk ke starým opevněným prostorům, které byly vybudovány na původní státní hranici Sovětského svazu s buržoazním Polskem.

I. Ch. Bagramjan o této problematice hovoří velmi podrobně a ukazuje i na chyby v přípravě štábů a vojsk před válkou, kdy procvicování obrany se nedocílilo.

K těmto otázkám uvádí: „Člověku, který není ve vojenství dostatečně zvěhlý, zdá se ústup jednodušší záležitostí než útok. Ale to ani zdaleka neodpovídá pravdě. Ustupující je vždy v nevýhodě. Ústup nepříznivě doléhá na vojáka, neboť není nic horšího než vědomí, že se nepřítel tentokrát ukázal silnější, že již šlape po jeho rodné půdě, ale prozatím tomu nelze udělat přítrž. Útočící voják má úplné jinou náladu: je úspěšným vývojem událostí povzbuzen, probíjí se kupředu a každý krok ho posiluje.“

Z vojenského hlediska je ústup velmi složitý manévr. Je třeba přelstít nepřítele a přímo zpod nosu mu odvést vojska s minimálními ztrátami, aby byly zachovány a postupně ještě rozmnoženy síly pro nový úder. To všechno se odehrává v situaci, kdy iniciativu má nepřítel a kdy lze těžko odhadnout, kde připravuje další úder, kde se chystá připravit past. Neskrýváme, že jsme se před válkou učili hlavně útočit a takové důležité formě boje, jako je obrana, jsme nepřikládali náležitý význam. Teď jsme na to dopláceli.“

Z tohoto hodnocení zkušeného vojévce, které má trvalou platnost i v dnešní době, bychom měli vyvozovat i v naší přípravě energičtější závěry.

Ve třetí kapitole knihy, nazvané „Hrdinský Kyjev“, autor velmi podrobně ukazuje na nezměrné hrdinství a obětavost příslušníků Rudé armády i všeho obyvatelstva města Kyjeva při obraně tohoto města.

V této části autor uvádí i přímé rozhovory, které vedl J. V. Stalin v tomto období s velitelem Jihozápadního frontu generálem M. P. Kirponosem.

Obdobně velmi zajímavé pro podrobné studium průběhu tehdejších bojů jsou i záznamy autora o rozhovorech, které vedl s velením frontu náčelník generálního štábu a i někteří další představitelé generálního štábu.

Rovněž pozornost čtenáře upoutá i popis činnosti velitele Jihozápadního směru maršála Sovětského svazu S. K. Timošenka, se kterým I. Ch. Bagramjan velmi úzce spolupracoval v podzimních a zimních měsících roku 1941.

Z tohoto období je zvláště pozoruhodné sledovat činnost velení Jihozápadního směru při řízení útočné činnosti směřující k osvobození Rostova a ke zničení Kleistovy tankové armády. V důsledku neúspěchů, které v tomto prostoru utrpěla fašistická vojska, uskutečnil Hitler řadu kádrových změn ve velení fašistických vojsk, bojujících v tomto prostoru.

Tato aktivní činnost Rudé armády odlehčila situaci vojsk, bránících v listopadu Moskvu před pokusy fašistických útočníků o její ovládnutí.

Do útočné činnosti Rudé armády v bojích o Moskvu spadá i aktivní bojová činnost vojsk v prostoru Jelce, na jejímž řízení se velmi úzce podílel sám autor knihy. V rámci této jelecké útočné operace byla zničena 2. tanková armáda známého fašistického generála Guderiana.

Popisem této útočné operace, která byla součástí protiútoků Rudé armády u Moskvy, končí I. Ch. Bagramjan svoji knihu a ukazuje, že v této době byl pohřben hitlerovský plán blitzkriegu na rychlé poražení Sovětského svazu a že byla rozbita legenda o neporazitelnosti hitlerovské armády.

Autor se v této knize nezaměřuje úzce jen na bojovou činnost v prvních měsících války, ale seznamuje čtenáře v některých obdobích s celkovou vojenskopolitickou situací. Je škoda, že oproti originálu vydaného v Moskvě v roce 1971 nejsou v českém vydání této knihy otištěny též fotografie řady vynikajících představitelů Rudé armády na počátku Velké vlastenecké války a spolupracovníků I. Ch. Bagramjana. Rovněž přílohy — schémata se situací vojsk Jihozápadního frontu v prvních válečných měsících jsou v českém vydání knihy založena v příloze, zatím co v originálu jsou začleněna přímo u příslušného textu, týkajícího se dané situace. Toto uspořádání umožňuje lépe sledovat průběh popisovaných bojů a operací.